

Εκδρομή του Συνδέσμου Συριανών σε Γλα, Ορχομενό, Λειβαδιά

Κείμενο, φωτογραφίες Χρήστου Θανόπουλου

Το Σάββατο 21 Οκτωβρίου 2023, κάτω από ένα καταγάλανο ουρανό, η χαρούμενη παρέα των μελών και φίλων του Συνδέσμου Συριανών ξεκίνησε από το κέντρο της Αθήνας, με κατεύθυνση τη Βοιωτία.

Μετά την απαραίτητη στάση για καφέ, το όχημά μας ανηφόρισε την Εθνική Οδό Αθηνών – Λαμίας και φθάνοντας στο χωριό Κάστρο, φάνηκε από μακριά ο μακρόστενος βράχος του Γλα (παραφθορά της αλβανικής λέξης γουλάς = κάστρο, οχυρό), με τη μεγαλύτερη μυκηναϊκή ακρόπολη, (επταπλάσια σε έκταση από αυτή των Μυκηνών), να ξεπροβάλλει στο ΒΑ άκρο της πεδιάδας της Κωπαΐδας. Ο βράχος του Γλα, πριν την αποξήρανση της λίμνης Κωπαΐδας (Κηφισίδος στην αρχαιότητα), ήταν νησί. Η περίμετρος των τειχών φθάνει τα τρία χιλιόμετρα, ενώ το πάχος των κυκλώπειων τειχών φθάνει τα 5,50–5,80 μ. και σώζονται σε ύψος 2–5 μ., ενώ το ύψος της ακρόπολης από την πεδιάδα είναι από 20–40 μ. Τα τείχη έχουν δύο πύλες και δύο πυλίδες. Η νότια, που θυμίζει την Πύλη των Λεόντων στις Μυκήνες, μοιάζει να είναι η κεντρική. Ανηφορίσαμε το δύσβατο μονοπάτι και μέσω της εντυπωσιακής πύλης εισήλθαμε στο πλάτωμα της ακρόπολης. Η θέα της πεδιάδας και της γύρω περιοχής είναι πανοραμική.

Στην ακρόπολη υπάρχουν συνολικά, επτά συγκροτήματα κτιρίων. Τα δύο κεντρικά μακρά διώροφα, παράλληλα μεταξύ τους, κτίρια (αποθήκες, μαγειρεία, ίσως κατοικίες αρχιεργατών). Το ΒΔ διώροφο σε σχήμα γάμα μέλαθρο (δύο ανεξάρτητες κατοικίες, που επικοινωνούσαν μεταξύ τους). Δύο περίβολοι (βόρειος και νότιος) απομόνωναν και προστάτευαν αντίστοιχα το μέλαθρο, αλλά και τις αποθήκες με τη σοδειά, από την υπόλοιπη ακρόπολη. Τα συγκροτήματα Μ, Ν, Ο, Ρ, Q (εργαστήρια, αποθήκες, κ.α.), αποκαλύφθηκαν στις πρόσφατες έρευνες (γεωφυσική έρευνα Στάμου, Μαγγίδη, 2010-2011) και ανασκαφές (Κουντούρη, 2018–2019). Είχαν προηγηθεί οι ανασκαφές των: Noack-Ridder (1893), Θρεψιάδη (τέλος δεκαετίας 1950), Ιακωβίδη (1972), Knauss, Heinrich (1980). Βρέθηκαν υπολείμματα τοιχογραφιών στο μέλαθρο και στο κεντρικό συγκρότημα.

Η ακρόπολη υπαγόταν στον ηγεμόνα του Ορχομενού και ήταν χώρος επίβλεψης των αποστραγγιστικών έργων που δημιούργησαν την πεδιάδα της Κωπαΐδας, διοικητικό (φορολογία-αναδιανομή) και αποθηκευτικό κέντρο των καρπών, χώρος κατοικίας των αξιωματούχων και αρχιεργατών. Ίσως, κατά μία εκδοχή, σε καιρό πολέμου μπορούσαν να

βρουν καταφύγιο εκεί οι κάτοικοι των γύρω περιοχών, μαζί με τα κοπάδια τους. Όμως έχουν βρεθεί δύο γειτονικοί οχυρωμένοι οικισμοί, (Αγ. Ιωάννη, Αγ. Μαρίνας), σε χαμηλούς βράχους, που δημιουργούν νέα ερωτηματικά.

Η αρχαία λίμνη Κηφισίς (Κωπαΐδα) σχηματιζόταν από τα νερά των ποταμών Βοιωτικού Κηφισού (με πηγές στον Παρνασσό), Μέλινα (προερχόμενο από πηγές του Ακόντιου Όρους, στον Ορχομενό) και τρεις χείμαρρους (ανάμεσά τους η Έρκυνα από τη Λειβαδιά). Από το φθινόπωρο έως τις αρχές της άνοιξης, η πεδιάδα πλημμύριζε. Κατόπιν τα νερά διοχετεύονταν σε τριάντα φυσικές ασβεστολιθικές καταβόθρες και σχισμές, στα βόρεια και ανατολικά βουνά που περιβάλλουν την πεδιάδα, καταλήγοντας στη λίμνη Υλίκη και στη θάλασσα (στους κόλπους Λάρυμνας και Σκροπονεριού), ενώ η Κωπαΐδα μετατρεπόταν το καλοκαίρι σε βαλτότοπο μέχρι την έλευση των φθινοπωρινών βροχών. Η Κωπαΐδα πήρε το όνομα της από την αρχαία πόλη Κώπαι, της οποίας πλημμύριζε η γύρω περιοχή για πολλούς μήνες του έτους και οι κάτοικοι κυκλοφορούσαν κωπηλατώντας με βάρκες! Οι Μινύες, ο λαός με την αινιγματική καταγωγή, (Θεσσαλία, Κολχίδα, Κρήτη, Αίγυπτο), που σίγουρα κατέβηκαν από τη βορειοδυτική Θεσσαλία (κατείχαν την Ιωλκό και συμμετείχαν στην Αργοναυτική Εκστρατεία), εγκαταστάθηκαν στη Βοιωτία (με κυριότερες πόλεις τον Ορχομενό και την Ασπληδόνα) το 2500 π.Χ. περίπου, σκέφτηκαν να αποξηράνουν την Κηφισίδα λίμνη, για να αποκτήσουν μία μεγάλη εύφορη πεδιάδα, την Κωπαΐδα, και ξεκίνησαν τα έργα. Άρχισαν να κατασκευάζουν από την εποχή που τα ποτάμια είχαν λίγο νερό και η Κωπαΐδα ήταν ένα τέλμα, μεγάλα αναχώματα, από χώμα και λίθους στη βάση τους, πλάτους 45 μ. και το αναγκαίο ύψος, δημιουργώντας διώρυγες (χάνδακες ή τάφρους), πλάτους 40-60 μ. (βόρεια - κεντρική - νότια), οι οποίες εκτρέπαν τα νερά των ποταμών προς τις καταβόθρες. Όσα νερά περίσσειαν, συλλέγονταν στη βόρεια διώρυγα (μήκους 3 χλμ.) και διοχετεύονταν, μέσω μιας υπόγειας κατηφορικής σήραγγας, μήκους 2.230 μ., (με 16 κάθετα πηγάδια ελέγχου - καθαρισμού, ανά 100-200 μ.), στον κόλπο της Λάρυμνας. Το τεράστιο υδραυλικό έργο, από τα μεγαλύτερα στην Ευρώπη και μάλλον το αρχαιότερο, ολοκληρώθηκε σίγουρα σε διάστημα δύο γενεών και τέθηκε σε λειτουργία περί το 1350 π.Χ. Υπολογίζεται ότι μετακινήθηκαν 2 εκατ. κυβικά μέτρα χώματος και χρησιμοποιήθηκαν 250.000 κυβικά μέτρα λίθων για τα αναχώματα και τους χάνδακες (κανάλια). Η επίβλεψη γινόταν από την ακρόπολη του Γλα, (πιθανώς της αρχαίας Άρνης). Το 1250 π.Χ. περίπου, το έργο καταστράφηκε, είτε λόγω σεισμού, είτε λόγω επιδρομής των Θηβαίων, όπως λέει ο μύθος, επικεφαλής των οποίων ήταν ο Ηρακλής. Ανεπιτυχείς προσπάθειες αποστράγγισης έγιναν από τον Luft

επί Όθωνα (1837) και από Γαλλική Εταιρεία που τελικά χρεωκόπησε (1880-1887). Η αποξήρανση της λίμνης έγινε μετά από 3.200 χρόνια πραγματικότητα (1892), από την αγγλική εταιρεία "Corais Lake Co. Ltd" και τα νερά των ποταμών εκτράπηκαν προς τη λίμνη Υλίκη και με αντλιοστάσιο αρδεύονταν η Κωπαίδα, αποδίδοντας μια τεράστια έκταση καλλιεργήσιμης γης (250.000 στρεμμάτων), για βαμβάκι, καλαμπόκι, όσπρια, ντομάτες, κ.α. Το 1952 την αγγλική εταιρεία διαδέχτηκε ο «Οργανισμός Κωπαίδος», (με εξαγορά από το ελληνικό κράτος με αντίτιμο 1.800.000 λίρες στερλίνες), απαλλοτριώθηκαν 300.000 στρέμματα που αποδόθηκαν σε 12.500 αγρότες. Από το 2014 ανέλαβε το έργο η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδος. Από την εκτροπή του Κηφισού, μέσω της σήραγγας της Καρδίτσας, (μήκους 672 μ.) στο Ακραιφνιο, (λειτουργούσε υδροηλεκτρικό εργοστάσιο), τα νερά καταλήγουν στην λίμνη Υλίκη.

Ο Ορχομενός ήταν σε ακμή την υστεροελλαδική περίοδο (1600–1100 π.Χ.) και υπήρχε ανακτορικό συγκρότημα, ενώ ο Τάφος (θησαυρός) του Μινύα, με μακρύ διάδρομο, στρογγυλός, διαμέτρου 14 μ., με πλευρικό τετράγωνο θάλαμο 6 μ. Χ 6μ., (την οροφή του οποίου αποτελούσαν λίθινες ανάγλυφες πλάκες, διακοσμημένες με ρόδακες, σπείρες και άνθη παπύρου), ήταν μεγαλύτερος και λαμπρότερος από τον περίφημο Τάφο του Ατρέα στις Μυκήνες. Στο κέντρο του τάφου που είχε συληθεί από την αρχαιότητα, υπάρχουν υπολείμματα βάθρου αγαλμάτων και βωμού του 3^{ου} αι. π.Χ. Ο Ορχομενός ήταν γιος του Μινύα. Πιθανότατα ο Ορχομενός ήταν σε αντιπαράθεση με τη γειτονική ισχυρή Θήβα. Η μινυακή κεραμική, έγινε γνωστή από τον Ερρίκο Σλήμαν, κατά την ανασκαφή του Ορχομενού (1881–1885), διακρίνεται σε φαιόχρωμη (συχνότερη), ερυθρή, κίτρινη, ανάλογα με τις συνθήκες όπτησης. Περιλαμβάνει κυρίως αντικείμενα πόσης (κύπελλα, πρόχους, φιάλες, κ.α.), αλλά και κλειστού τύπου αγγεία (υδρίες, αμφορείς, στάμνους), με τη λεγόμενη σαπωνοειδή υφή, λόγω σκληρότητας και επιμελημένης στίλβωσης, κατασκευασμένα με χειροποίητη ή τροχήλατη τεχνική. Τα μυκηναϊκά ανακτορικά κέντρα, μετά την εκστρατεία στην Τροία (1275 π.Χ.), όπου συμμετείχε και ο Ορχομενός, γύρω στο 1100 π.Χ. κατέρρευσαν (καταστράφηκαν από σεισμό, φωτιά, επιδρομές, κοινωνικές αναταραχές, κ.α.). Η πόλις – κράτος του Ορχομενού συμμετείχε στο Κοινό των Βοιωτών τον 5^ο αι. π.Χ. Μέχρι το 395 π.Χ. ήταν σύμμαχος των Θηβαίων, αλλά στη διάρκεια του Βοιωτικού πολέμου συμμάχησε με τους Σπαρτιάτες. Το 364 π.Χ. η πόλη του Ορχομενού καταστράφηκε από τους Θηβαίους, αλλά οι Μακεδόνες όταν έγιναν ηγεμονική δύναμη της Ελλάδος, μετά τη μάχη της Χαιρώνειας (338 π.Χ.) και την καταστροφή της Θήβας (335 π.Χ.), επέτρεψαν στον Ορχομενό να επισκευάσει και επεκτείνει τον οχυρωματικό του περίβολο τριγωνικού σχήματος, που περιέκλειε την πόλη και η κορυφή του

τριγώνου κατέληγε στην ακρόπολη του Όρους Ακοντίου, (ύψους 228 μ.), όπου οι Μακεδόνες έκτισαν πύργο με 88 σκαλοπάτια. Κατά τη διάρκεια του 3^{ου} και 2^{ου} αι. π.Χ. ανασυγκροτήθηκε η Βοιωτική Ομοσπονδία από τις κυριότερες βοιωτικές πόλεις (Θήβα, Ορχομενό, Πλαταιές, Θεσπιές και Τανάγρα). Ο Ορχομενός καταστράφηκε το 86 π.Χ. από το Ρωμαίο στρατηγό Σύλλα. Επί Βυζαντινής Αυτοκρατορίας η Θήβα ήταν σημαντική πόλη, εμπορικό και βιοτεχνικό κέντρο, πρωτεύουσα του θέματος «Ελλάς» και επί Φραγκοκρατίας πρωτεύουσα του Δουκάτου των Αθηνών.

Το 874 μ.Χ. ο Λέων Βασιλικός Πρωτοσπαθάριος επί των Οικιακών, Βυζαντινός αξιωματούχος και γαιοκτήμονας, έκτισε πάνω στον παλαιοχριστιανικό ναό του 5^{ου} αι. μ.Χ., μεγαλοπρεπή ναό, την Παναγία Σκριπού (από το λατινικό scriptum = γράφω), λόγω των πολλών επιγραφών στον εξωτερικό τοίχο του ναού, που αναφέρουν τον κτήτορα. Ο ναός ξεχωρίζει για τον αρχιτεκτονικό του τύπο, μεταβατικό προς τον σταυροειδή εγγεγραμμένο μετά τρούλου, Δεν είχε φθάσει η εποχή του 11^{ου} αι. μ.Χ., οπότε και παγιώθηκε η στήριξη του τρούλου πάνω σε τέσσερις πεσσούς ή κίονες. Ο ναός είναι μεγαλοπρεπής, έχει κτιστεί από αρχαίο δομικό υλικό και φέρει γλυπτό διάκοσμο από πλήθος αρχαίων αρχιτεκτονικών μελών (ηλιακό ρολόι, επιτύμβιες πλάκες, σπόνδυλοι κιόνων, κ.α.). Η επισκευή του ερειπωμένου από σεισμό ναού (1930), υπό την επίβλεψη του Αναστασίου Ορλάνδου υπήρξε σωτήρια. Ο ναός υπέστη εμπρησμό το 1996 και επισκευάστηκε. Στον προαύλιο χώρο της μονής υπάρχει η πτέρυγα των παλιών κελιών, καμπαναριό, η παλαιά πύλη και κατάλοιπα του μυκηναϊκού ανακτόρου. Στην πόλη του Ορχομενού υπάρχει ο βυζαντινός ναός του Αγ. Σώζοντος (12^{ος} αι.) και ο μεταβυζαντινός ναός του Αγ. Γεωργίου (16^{ος} αι.). Αξιόλογες τοιχογραφίες κοσμούν τους ναούς.

Το όχημά μας έφθασε στον Ορχομενό και περιηγηθήκαμε στον αρχαιολογικό χώρο. Αυτή την εποχή έχουν ξεκινήσει έργα διαμόρφωσης του χώρου σε ένα υπέροχο αρχαιολογικό πάρκο, όπου στον ίδιο χώρο συνυπάρχουν όλες οι εποχές της ελληνικής ιστορίας, ο μυκηναϊκός τάφος του Μινύα (1250 π.Χ.), το Ωδείο (θέατρο) του 4^{ου} αι. π.Χ. και η βυζαντινή Παναγία Σκριπού. (Καθολικό ανδρώας μονής, σήμερα ενοριακός ναός). Είναι πασίγνωστο το θαύμα της Παναγίας στις 10 Σεπτεμβρίου 1943, που έσωσε τον Ορχομενό από το ολοκαύτωμα που ετοιμάζαν οι Γερμανοί. Οι τελευταίοι είχαν την πρόθεση να τιμωρήσουν τους Ορχομένιους, λόγω της προσπάθειάς τους να αφοπλίσουν τους Ιταλούς (μετά την παράδοση της Ιταλίας τον Σεπτέμβριο 1943). Η Παναγία εμφανίστηκε μπροστά τους, βγάζοντας κραυγή πόνου-απόγνωσης και τους σταμάτησε, ακινητοποιώντας τρία γερμανικά άρματα μάχης. Την επομένη το πρωί, επιστρατεύτηκε ένα τρακτέρ για να τραβήξει τα άρματα, τα οποία όμως κινήθηκαν χωρίς την παραμικρή βοήθεια. Ο επικεφαλής Γερμανός

αξιωματικός Όφμαν, εισήλθε στο ναό και στο πρόσωπο της Παναγίας, της οποίας η εικόνα βρίσκεται στο παρεκκλήσι του Αγ. Πέτρου, αναγνώρισε τη γυναίκα που τους εμπόδισε να προχωρήσουν. Το θαύμα γιορτάζεται έκτοτε, κάθε χρόνο, όπου συμμετέχει σύσσωμος ο Ορχομενός. Ένα κτίσμα επισημαίνει τον τόπο της Παναγιοφάνειας, σε απόσταση περίπου 500 μ. από την Παναγία Σκριπού.

Μετά την περιήγηση στον αρχαιολογικό χώρο του Ορχομενού, τα μέλη και οι φίλοι περπάτησαν μέχρι την ειδυλλιακή πηγή των Χαρίτων (Ακιδαλία πηγή). Οι τρεις Χάριτες, Θάλεια, Αγλαΐα, Ευφροσύνη, θεές της γοητείας, γονιμότητας, της φύσης, της ανθρώπινης ομορφιάς, δημιουργικότητας, λατρεύονταν στον Ορχομενό σε ετήσιες γιορτές, τα Χαριτήσια, που ελάμβαναν χώρα στο Ωδείο του Ορχομενού.

Κατόπιν η ομάδα μας κατευθύνθηκε προς τη Λειβαδιά, την πρωτεύουσα του νομού Βοιωτίας. Την πόλη απελευθέρωσε ο Αθανάσιος Διάκος και ο Βασίλης Μπούσγος το 1821, αλλά αργότερα ανακαταλήφθηκε από τους Τούρκους. Την πόλη παρέδωσαν οι Τούρκοι, κάτω από την πίεση του Καραϊσκάκη, (Φεβρουάριος 1829). Μετά την τελευταία μάχη του Αγώνα, τη μάχη της Πέτρας, όπου επικεφαλής ήταν οι Δημήτριος Υψηλάντης και Νικόλαος Κριεζώτης, οι Τούρκοι εγκατέλειψαν τη Βοιωτία (Σεπτέμβριος 1829).

Οι εκδρομείς γεύτηκαν πεντανόστιμους κρεατομεζέδες και γλυκό κρασί. Μετά το φαγητό ακολούθησε χορός και βόλτα στις μαγευτικές πηγές της Κρύας, (Λήθης και Λησμοσύνης), στην είσοδο του φαραγγιού, με τις κόγχες στο βράχο, δίπλα στον Καταλανικό Πύργο. Εκεί στάθμευαν οι χρηστηριαζόμενοι, καθ' οδόν για το περίφημο Μαντείο του Τροφωνίου, που βρισκόταν είτε στον λόφο του Προφήτη Ηλία, είτε στον λόφο της μεσαιωνικής ακρόπολης, κάτω από το ναό της Αγ. Βαρβάρας. Η Λιβαδειά υπήρξε αξιόλογο βιομηχανικό-βιοτεχνικό κέντρο. Το 1874 απαριθμούσε 4 κλωστήρια, 9 εκκοκκιστήρια, με υδροκίνηση από τα νερά της Κρύας.

Έχοντας πλούσιες εμπειρίες, η εκδρομική ομάδα επέστρεψε στην Αθήνα. Και εις άλλα με υγεία!

Βιβλιογραφία

- *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Προϊστορία και Πρωτοϊστορία, Τόμος Α', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1970*
- *Ιακωβίδης Σπύρος, Gla and the Kopais in the 13th century B. C., Έκδοση της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, Αθήνα 2002*
- *Κουντούρη Έλενα, Θεοδωρίδης Κώστας, Σπυροπούλου Σοφία, Ακρόπολη του Γλα, Στερεά Ελλάδα, Αρχαιολογικοί χώροι, 2021*
- <https://el.m.wikipedia.org/wiki/Λιβαδειά>

